

رابطه اقدام پژوهی و روحیه خودباوری معلمان ابتدایی

محمد فیض الهی^۱

^۱ کارشناسی آموزش ابتدایی پردیس شهید باهنر اصفهان

چکیده

تحقیق حاضر به منظور بررسی اثرات اقدام پژوهی بر روحیه خودباوری معلمان ابتدایی انجام گرفته است. به همین منظور ۲۲ نفر از معلمان مقطع ابتدایی شهرستان چادگان در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به صورت تصادفی انتخاب شده و داده ها از طریق مصاحبه و مطالعه میدانی، جمع آوری و تجزیه و تحلیل گردید. دلیل انتخاب روحیه خودباوری و تمرکز بر این مسئله مهم از آن جهت است که نتایج آن بر تربیت یک معلم پژوهشگر غیر قابل انکار است. مهمترین یافته پژوهش حاضر نشان می دهد اقدام پژوهی از دو جنبه بر خودباوری معلمان اثرگذار است، که اولین جنبه آن زمانی است که معلم خود دست به این اقدام می زند و به واسطه آن احساس مفید بودن پیدا می کند و دومین جنبه آن زمانی است که معلم از اقدام پژوهی های همکارانش در جهت رفع مشکل دانش آموزان استفاده می کند، معلم در این زمینه نیز به دلیل این که از پژوهشی استفاده می کند که اعتبار و همانندی جامعه هدفش در حد بالایی قرار دارد احساس اعتماد به عمل خودش پیدا کرده و روحیه خود باوریش تعالی می یابد.

واژه های کلیدی: اقدام پژوهی، خودباوری، معلم پژوهشگر

۱. مقدمه

امروزه با گسترش و پیچیدگی جوامع، معلمان در مقایسه با گذشته، با چالش های زیاده تری مواجه هستند؛ محققان علوم اجتماعی و روانشناسی نیز، معلمی را شغلی با تنیدگی بالا می شناسند (ادانل و همکاران، ۲۰۰۸). این چالش ها و تنیدگی حاصل از آن ها می تواند به مشکلات گوناگونی در بین معلمان منجر شود. ((به گزارش مرکز ملی آمارهای آموزشی در آمریکا بین سال های ۲۰۰۰-۱۹۹۹ و ۲۰۰۱-۲۰۰۰، تعداد معلمان شاغل به میزان ۱۶ درصد کم شده است. نیمی از این تعداد، در نتیجه انتقال به سازمان های دیگر و نیز بازنشستگی بوده است، اما بیش از نیمی دیگر از معلمان به کلی حرفه تدریس را رها کرده اند)) (بلکبرن و رایبسون، ۲۰۰۸). در سال های اخیر میزان بالایی از مشکلات روانی (مثل افسردگی و فرسودگی شغلی) و امراض جسمانی (مثل بیماری های قلبی - عروقی) در میان معلمان مدارس تشخیص داده شده است که بر محیط های یادگیری تاثیر منفی می گذارند و تحقق اهداف آموزشی را با مشکل مواجه می کنند (شوتفگر و همکاران، ۲۰۰۸).

((خودباوری)) یکی از مهم ترین متغیر های تاثیرگذار بر معلم است که می تواند وی را در مقابله با مشکلات و بیماری های مطرح شده مصون نگه دارد (بندورا، ۲۰۰۶). به باور بندورا در میان مکانیزم های عاملیت انسانی هیچ عقیده ای، اصلی تر و نافذتر از خودباوری وجود ندارد. خودباوری، شالوده انگیزش، بهزیستی و دستاوردهای انسانی است. این باور، منبعی کلیدی در رشد خویشتن، سازش موفقیت آمیز با موقعیت های چالش انگیز و تغییر به شمار می رود.

خودباوری در نظریه شناختی-اجتماعی عبارتست از ((باورهای کلی فرد در خصوص توانایی هایش برای سازماندهی و اجرای سلسله اعمالی که به عملکرد مطلوب منجر شود)) (اسکالویک، ۲۰۰۷) خودباوری معلم، باور معلمان در مورد توانایی هایشان برای آموزش و درگیر کردن مطلوب همه ی دانش آموزان حتی افراد بی انگیزه و دردرس آفرین در درس است. برای تقویت و احیای روحیه خود باوری یک روش علمی و عملی به نام اقدام پژوهی توصیه شده است، که کمک شایانی به رفع مشکلات دانش آموزان و معلمان در عرصه نظام تربیتی و آموزشی می کند. به عبارتی معلمان به عنوان رکن اصلی آموزش و پرورش در انجام وظایف و مسئولیت های حرفه ای خود همواره با چالش ها و مشکلات پیچیده و بدیعی رو به رو هستند. علیرغم اینکه پژوهش های متعدد و متنوعی به منظور شناسایی و تحلیل مسائل تعلیم و تربیت صورت گرفته است، لیکن بخش مهمی از این مشکلات عملاً لاینحل باقی مانده و موجب ناکارآمدی فعالیت های آموزشی و پرورشی می شود. شاید یکی از دلایل این امر آن است که پژوهش های صورت گرفته ارتباط منطقی و تعاملی با محیط واقعی یاددهی-یادگیری یعنی کلاس درس و دانش آموز نداشته است. معلم و دانش آموز به عنوان دو عنصر اصلی فعالیت های آموزشی دخالت چندانی در انجام پژوهش ها نداشته اند. بر همین اساس صاحب نظران به منظور رفع نابسامانی ها، بهبود عملکردهای آموزشی و پرورشی معلمان و افزایش توان پاسخگویی معلم و مدیر در مدارس رویکرد (معلم پژوهنده) را مطرح نموده اند.

در این رویکرد معلم به طور مستقیم و نقادانه با تحلیل و تفکر خود و با همپاری و مشارکت سایر همکاران وارد حیطه پژوهش شده و به شناسایی و ریشه یابی مشکل می پردازد و با ارائه راهکارهای عملی و قابل اجرا سعی در حل مشکل و نابسامانی های کاری خود دارد. این روند پس از ارزیابی های مکرر همچنان تا دستیابی به نتیجه مطلوب ادامه می یابد. در این مسیر معلم ضمن کسب دانش و تجربه تازه به رشد و بالندگی حرفه ای دست می یابد. اقدام پژوهی ضمن توصیف دقیق وضعیت موجود، مجموعه اقدامات و راه حل های مناسب جهت حل و رفع کمبودها و یا بهبود عملکردها را در قالب یک مجموعه مستند و تجربه موفق در اختیار همکاران قرار می گیرد. اقدام پژوهی فرصت دانش آفرینی را در سطحی فراگیر فراهم می نماید تا هر معلم برای ارتقا سطح عملکرد شغلی-حرفه ای خود طرحی را در ذهن دنبال و در مسیر بهبود و پیشرفت فرایندهای کاری آن را سامان دهد. تحقق این اندیشه و پیگیری برنامه های فوق موجب بهبود عملکرد و توسعه ظرفیت های آموزشی و پرورشی هزاران معلم خواهد شد.

هدف از پژوهش حاضر بررسی هدفمند رابطه و تاثیرات اقدام پژوهی و روحیه خودباوری معلمان می باشد. تحلیلی که از داده ها می شود نتایجی موثر در چگونگی رابطه معلمان با یکدیگر، رابطه معلم با والدین دانش آموز، رابطه معلم با دانش آموز و

رابطه معلم با مدیر و اعضای ستاد سازمان در پی خواهد داشت. در ادامه به جزئیات پژوهش و پرسش و پاسخ های پژوهشگر با معلمان پرداخته می شود.

۲. روش تحقیق

به منظور دستیابی به توصیفی عمیق و غنی از تجارب، نگرش و ادراک شرکت کنندگان نسبت به تاثیرات اقدام پژوهی بر روحیه خودباوری معلمان از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شد به همین منظور ۲۲ نفر از معلمان مقطع ابتدایی شهرستان چادگان در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به صورت تصادفی انتخاب شده و داده ها از طریق مصاحبه و مطالعه میدانی، جمع آوری و تجزیه و تحلیل گردید، همچنین با بررسی و واکاوی آثار و منابع معتبر و مهم داخلی و خارجی در زمینه اقدام پژوهی به یک مرور نظری-تحلیلی در زمینه خودباوری معلم از طریق پیوند با پژوهش هایی که یک معلم پژوهنده در قالب اقدام پژوهی انجام می دهد، پرداخته شد.

۳. پیشینه پژوهش

پژوهش هایی که در این رابطه انجام شده است غالباً به دو صورت بوده است که عبارت است از: ۱. تاثیراتی که اقدام پژوهی بر حل مشکلات آموزشی و تربیتی می گذارد و ۲. بالا بردن انگیزه و روحیه معلمان با استفاده از عوامل بیرونی مانند تشویق، پاداش و

به عبارتی می توان گفت تعداد پژوهش هایی که مستقیماً به ارتباط اعمال و پژوهش های یک معلم با انگیزه و روحیه هایی مثل خودباوری و خودکارآمدی معلم بپردازد بسیار اندک است. اگر به زمینه های پیدایش اقدام پژوهی توجه عمیق شود به راحتی می توان درک کرد که اقدام پژوهی صرفاً برای ارائه یک راهکار عملی برای حل برخی از مشکلات ایجاد نشده است. همچنین استفاده و توصیه به انجام آن در نظام آموزش و پرورش ایران نیز فقط به دلیل کاهش مشکلات آموزشی نبوده است. ((هالسال)) برنامه یک معلم پژوهنده را راهبردی موثر جهت بهبود وضع مدرسه، گروه های آموزشی و کلاس های درس دانسته است. ((هالسال، ۱۹۹۸)). خودباوری معلمان یکی از فواید جانبی اقدام پژوهی شناسایی شده است. ((سادرلاند)) به مطالعه ادراک معلمان از پژوهش در ایلینویز پرداخت و به این نتیجه دست یافت که اکثر معلمان معتقدند که تحقیق و پژوهش در بهبود حرفه ای و ایجاد خلاقیت و تغییر دیدگاه های آنها مؤثر بوده است (خواجه بهرامی، ۱۳۸۳).

((کاستلو)) برنامه ((اقدام پژوهی)) را به عنوان عامل مؤثری در بهبود و افزایش مهارت های شغلی آموزگاران مورد ارزیابی قرار داده و به این نتیجه دست یافته است که فعالیت معلمان در افزایش دانش، مهارت، خودباوری و تجربه آنان تاثیر زیادی دارد و معلمان بر این باورند که انجام اقدام پژوهی موجب می گردد تا:

- به کار روزمره خود توجه بیشتری نمایند.
- فعالیت هایشان را آگاهانه تر انجام دهند.
- به نتیجه عملکرد خود در فرایند یاددهی - یادگیری بیشتر توجه کنند.
- نیازهای شاگردان را بهتر بشناسند.
- بیش از پیش به عملکرد خود اطمینان داشته باشند.
- فرصت مطالعه همزمان با کار برایشان فراهم شود.
- نیاز به جست و جوی مفاهیم تازه را بیشتر حس کنند.
- از آموخته های خود در سایر کلاس ها استفاده کنند.
- مهارت های شغلی آن ها افزایش یافته و در کلاس آن ها را به کار گیرند.

- فرصتی برای اجرای نتایج پژوهشی و بهبود شیوه های یاددهی - یادگیری ایجاد شود.
- مهارت ها و راهبردهای کاری افزایش یابد.
- توانایی های خود و دیگر اعضا گروه افزایش یابد.(کاستلو، ۲۰۰۶)

۴. یافته های پژوهش

با توجه به موضوعاتی که یک اقدام پژوهی دنبال می کند و تنوع افرادی که در این عمل مورد مطالعه قرار می گیرند و یا منابعی برای مشورت و گردآوری اطلاعات هستند تاثیرات و ارتباطات مختلفی مبتنی بر خودباوری معلم شکل می گیرد. به عنوان مثال پس از تحلیل و جمع بندی پاسخ های معلمان به این سوال که (در چه زمینه ای بعد از عمل اقدام پژوهی حس کردید اعتماد به نفس و خود باوریتان افزایش پیدا کرده است؟) مشاهده شد اغلب معلمان با توجه به اقدام پژوهی های خاص خود جواب های مختلفی می دهند به عنوان مثال معلمی که روی مسئله بدخطی دانش آموز کار کرده است و معلمی که روی مسئله علاقه مند کردن والدین دانش آموزان جهت شرکت در جلسات مدرسه کار کرده است، به ترتیب تاکید روی خودباوری در ارتباط با دانش آموز و خودباوری در ارتباط با والدین اشاره کرده اند.

در حوزه تاثیراتی که اقدام پژوهی بر زندگی معلمان و تدریس در مدرسه گذاشته است نتایج نشان می دهد که خودباوری به وجود آمده، سازگاری و سلامت روانی معلم را پیش بینی می کند و وی را از فشارهای شغلی مصون نگه می دارد و احتمال فرسودگی شغلی اش را کاهش می دهد (شوارزر و هالوم، ۲۰۰۸؛ اسکالویک، ۲۰۱۰). معلمان در پاسخ به این سوال که (آیا اقدام پژوهی و خودباوری ایجاد شده توسط آن در زندگی و شغل شما تاثیرگذار بوده است؟) بیان کرده اند که این موضوع نقش مهمی در توانمندسازی معلمان، به عهده دارد؛ زیرا بر میزان تنیدگی و ارزیابی آنان از موقعیت های تهدید کننده، اثر می گذارد و موجب می شود که معلمان در موقعیت های چالش انگیز، تنیدگی کمتری را تجربه کنند و به فرسودگی شغلی کمتری دچار شوند (شوارزر و هالوم، ۲۰۰۸؛ میرمحمدی، ۱۳۹۱).

مطالعه دارلینگ- هاموند، چانگ و فرلو (۲۰۰۲؛ به نقل از ولف، ۲۰۰۸) در مورد معلمان با خودباوری پایین نشان می دهد در صورتی که این افراد بخواهند حرفه جدیدی را از سر بگیرند کمتر احتمال دارد که شغل معلمی را برگزینند؛ گزارش این معلمان نیز نشان داد که آنها کمتر احتمال دارد در تدریس باقی بمانند. همچنین مشخص شد بین خودباوری معلمان و عدم برنامه ریزی آنان برای سال جدید، همبستگی منفی وجود دارد؛ برعکس، بین باقی ماندن معلمان در تدریس و خودباوری معلمان همبستگی مثبتی وجود دارد. خودباوری، احتمال باقی ماندن معلمان در حرفه تدریس را پیش بینی می کند (یئو و همکاران، ۲۰۰۸).

معلمان اعلام کردند که خودباوری یک معلم که یکی از زمینه های ایجاد کننده آن اقدام پژوهی است نه تنها پیش بینی کننده بهزیستی روانی، بلکه پیش بینی مهمی برای سلامت جسمی معلمان است. در واقع خودباوری فرد از طریق اطمینان فرد به توانایی اش در کارهای مراقبت از خود صورت مطلوب (به واسطه ورزش منظم، کنترل وزن، پرهیز از رژیم های غذایی پرخطر و ...)، منجر به کاهش امراض قلبی، دیابت نوع دو و چاقی می شود (نویدیان و همکاران، ۱۳۹۱). در پژوهشی که با هدف بررسی اثرات روانی و زیستی خودباوری در معلمان انجام شده بود، محققان دریافتند، در معلمان با خودکارآمدی بالاتر، پاسخ کورتیزولی به هشیاری کاهش می یابد و این افراد با امراض قلبی کمتری مواجه می شوند، علاوه بر آن خودباوری با افت نوسانات و نیز کاهش ضربان قلب در طول ساعات تدریس و اوقات استراحت ارتباط داشت (شودفگر و همکاران، ۲۰۰۸). با توجه به نظر معلمان مشخص شد که خودباوری معلم با رضایت شغلی، گزینش راهبردهای مقابله ای انطباقی، کیفیت زندگی، راهبردهای یاری دهنده و آزادمنشانه برای مقابله با مشکلات رفتاری دانش آموزان، اهداف پیشرفت تبحری و هوش معلم همبستگی مثبت دارد. از لحاظ تاثیر خودباوری معلم بر دانش آموز، تحقیقات نشان می دهند خودباوری معلم با انگیزش،

پیشرفت تحصیلی، عزت نفس، خودراهبری، خودکارآمدی، نگرش مثبت نسبت به مدرسه و مشارکت دانش آموز در فعالیت های کلاسی مرتبط است (کاپارا و همکاران، ۲۰۰۶).

همانطور که در ابتدای بحث بیان شد زمینه بروز خودباوری در معلمان با توجه به موضوعاتی که برای اقدام پژوهی خود انتخاب می کنند و یا مطالعه، نقد و بررسی گزارش اقدام پژوهی همکاران خود، مختلف است. در مصاحبه ای که از معلمان بومی منطقه انجام شد، اقدام پژوهی هایی که موضوعاتی مرتبط با والدین داشتند تاثیر فوق العاده ای بر خود باوری معلم ایفا می کردند. به عقیده معلمان، والدین نقش مهمی در فرایند آموزش و پرورش فرزندانشان دارند و در موضوعاتی مانند: ۱. جلسات انجمن اولیا، ۲. نظارت بر انجام تکالیف فرزندان در منزل، ۳. پیگیری وضعیت تحصیلی فرزندشان از مدرسه، ۴. کمک و یاری رساندن به مدرسه در بعضی از زمینه ها، ۵. یادگیری نحوه رفتار درست با فرزندشان، ۶. گزارش بعضی از رفتارهای فرزندشان به معلم و هماهنگی با معلم برای امور تربیتی و ... دخالت دارند. معلمانی که در این زمینه ها پژوهش کرده بودند به دلیل تاثیر مناسبی که ایجاد شده بود به خودباوری رسیده و ارتباط مؤثری با والدین برقرار کرده بودند. همچنین از آن جهت که اقدام پژوهی قابلیت اشتراک گذاری با دیگر همکاران را دارد به عقیده معلمان باعث افزایش اعتماد به نفس و برقراری ارتباط و در نتیجه تبادل تجربه با ایشان می شود.

یکی از نکاتی که معلمان در رابطه با اقدام پژوهی و تاثیرات آن بیان کردند این بود که اقدام پژوهی نه تنها به عنوان یک روش پژوهشی در عرصه تعلیم و تربیت بین المللی مطرح و کاربرد آن به گونه ای روزافزون در حال گسترش است، بلکه این روش پژوهشی منحصر به فرد با ویژگی های خاص و ممتازی که دارد، خاستگاه چالش های اساسی در مباحث روش شناسی است که بیش از همه باید مورد اقبال پژوهشگران آموزش و پرورش قرار بگیرد. همچنین اقدام پژوهی از امتیاز ((پیوند بین نظریه و عمل)) و ((کمترین فاصله بین پژوهشگر و موضوع پژوهش)) (مک اینتاش، ۲۰۱۰) نیز برخوردار است که آن را مستعد نزدیک کردن نظر به عمل، به منزله یکی از موضوعات مورد توجه محققان می سازد. نزدیک شدن نظر به عمل در اقدام پژوهی یکی از علل ایجاد خودباوری در معلمان است چرا که معلم می داند اقدام پژوهی آماده شده توسط خود و یا همکاری تاثیر کاربردی و عملی دارد و صرفاً یک پژوهش ساده و تئوری نیست. نکته ی بسیار مهمی که به طور ویژه در مبحث روش شناختی اقدام پژوهی مطرح و قابل توجه و واکاوی بیشتر است، توجه صاحب نظران روش شناسی به این موضوع است که اقدام پژوهی یک استثنا و نوع خاصی از پژوهش های حوزه علوم انسانی به ویژه علوم تربیتی می باشد. در واقع می توان گفت که امروزه روش شناسان با درک نیاز آموزش و پرورش به وجود معلمان نقاد، فکور، خودباور و نظریه پرداز می کوشند تا با احتراز از اتخاذ دیدگاهی مسامحه نگر در مورد اقدام پژوهی از بعد روش شناختی به معرفی موقعیت دقیق آن به عنوان یک روش پژوهشی خاص بپردازند. این موقعیت ضمن این که زمینه ساز ((اندیشه ی پژوهندگی معلم در کلاس)) واقع می شود، برای هر معلمی بهترین فرصت ها برای توسعه تفکر پژوهشی، رسیدن به خودباوری و خودکارآمدی و در نتیجه اقدام آموزشی و تربیتی مؤثر در موقعیت های آموزشی متفاوت است. در دنیای امروز و با انبوهی از وظایف و رسالت های خطیر آموزشی که بر عهده معلم است، بسیار سخت گیرانه است اگر در حالی که وی آموزش لازم را برای انجام پژوهش های کمی و کیفی به صورت آکادمیک ندیده است، از او توقع پرداختن به پژوهش های مبتنی بر روش های پیچیده که دارای آثار غیر مستقیم و گاه نامحسوس در دنیای واقعی کلاس است را داشته باشیم.

معلمان در پاسخ به پرسش اینکه (آیا اقدام پژوهی مهارت های آموزشی شما را در کلاس افزایش داده است؟) بیان کردند که همیشه یک معلم طراحی آموزشی منحصر به فردی در ذهنش دارد که به دلیل عدم شناخت و باور به توانایی های خود قادر به انجامش نیست و متأسفانه اغلب از یک نوع روند برای پیشبرد کلاس استفاده می کند ولی اقدام پژوهی از آن جهت که قسمتی به نام راه حل های موقتی جهت اجرا دارد و در این قسمت از انواع وسایل آموزشی و روش های تدریس نام برده شده است، و در قسمتی دیگر از اقدام پژوهی نتیجه این اقدامات خواسته شده است معلم به اجبار کاری را که در گذشته امتحان نکرده است را باید امتحان کند و این موضوع سبب افزایش روحیه خودباوری او می شود. معلمان از پنج نوع متغیر در این زمینه برای توصیف وضعیت آموزشی خود استفاده کردند که تفکیک به بررسی آن می پردازیم:

الف) شیوه های متنوع تدریس: در این مورد معلمان بیان کردند که قبل از اقدام پژوهی اغلب از روش های سخنرانی، پرسش و پاسخ و تلفیقی استفاده می کرده اند و دلیل استفاده از این روش ها را معمول بودن این روش ها برای خود و دانش آموزان می دانند ولی بعد از اقدام پژوهی از روش هایی مانند ایفای نقش، پروژه محور، گردش علمی و بارش فکری استفاده کرده اند.

ب) استفاده بیشتر از وسایل کمک آموزشی: معلمان ابتدایی با دانش آموزانی سر و کار دارند که در بعضی از پایه ها برای یادگیری و درک مطالب نیاز به عینی سازی مطالب توسط معلم دارند و همچنین برای ساده سازی مفاهیم انتزاعی، معلم از وسایل کمک آموزشی استفاده می کند. این وسایل می توانند یک چوب کبریت و یا یک برنامه آموزشی در رایانه باشد. در اقدام پژوهی یکی از ارکان راه حل های متعدد برای رفع یا کاهش مشکل استفاده از وسایل کمک آموزشی است به عنوان مثال معلم برای تقویت عضلات دست دانش آموزی که بدخط می نویسد از خمیر بازی استفاده می کند و یا معلم برای علاقه مند کردن دانش آموز به درس علوم تجربی از آزمایش های برنامه شبیه ساز آزمایشگاه رایانه استفاده می کند. معلمان در این زمینه بیان کردند که مطالعه اقدام پژوهی های همکارانشان که از وسایل کمک آموزشی جهت رفع مشکل دانش آموز استفاده کرده اند باعث آشنایی ایشان با وسایل کمک آموزشی و دریافت ایده های خلاقانه شده است. در ضمن خودباوری معلمان زمانی که با کمک این وسایل مشکل دانش آموز را رفع می کنند و یا مفهوم مشکلی را به سادگی به دانش آموز آموزش می دهند، افزایش می یابد.

ج) استفاده موثر از فرصت های متنوع یادگیری: در فرایند یاددهی - یادگیری فراز و نشیب های فراوانی وجود دارد که معلم با دانش و تجربه خود چالش های این فرایند را به فرصت تبدیل می کند و از انحراف این فرایند جلوگیری می کند. به عنوان مثال در حین تدریس، دانش آموز یک سوال نامربوط از معلم می پرسد در این شرایط معلم می تواند روند تدریس را منحرف کرده و به جواب سوال بپردازد و یا پیوندی بین سوال دانش آموز و موضوع تدریس برقرار کند و یا دانش آموزان را مکلف کند تا در مورد سوال دانش آموز تحقیق کنند و جلسه بعد ارائه دهند. معلم هر یک از این واکنش ها را می تواند داشته باشد ولی مطمئناً معلمی که اقدام پژوهی انجام می دهد و یا مطالعه می کند بهترین واکنش را خواهد داشت چرا که راه حل های خلاقانه ای را تجربه کرده است. معلمان بیان داشتند از آنجایی که با چالش های متعددی در اقدام پژوهی ها سر و کار داشتند روش تبدیل این چالش ها به فرصت ها را فراگرفته و با خودباوری از فرصت های متنوع در زمینه یادگیری استفاده می کنند.

د) تشخیص و حل مسائل یادگیری دانش آموزان: هنگامی که یک معلم با مشکل یادگیری دانش آموز مواجه می شود هرچه تعداد بیشتری علت احتمالی برای مشکل دانش آموز بیان کند، احتمال اینکه به علت درست مشکل برسد بیشتر است. در اقدام پژوهی ها قسمتی به نام تجزیه و تحلیل شواهد و بیان علل احتمالی وجود دارد، معلم هرچه در این زمینه فعالیت کند قدرت تحلیلش تقویت شده و راحت تر با مسئله یادگیری دانش آموزان برخورد می کند. به طور قطع معلمی که با اقدام پژوهی سر و کار داشته با اعتماد به نفس بیشتری با مسئله رو به رو می شود و آن را حل می کند.

ه) به کارگیری شیوه های متنوع و متناسب ارزشیابی: مسئله ارزشیابی به خصوص در مقطع ابتدایی بسیار حائز اهمیت است، مخصوصاً که ارزشیابی کیفی - توصیفی جایگزین ارزشیابی کمی - تراکمی در مقطع ابتدایی شده است. زمان ارزشیابی، نوع ارزشیابی و بازخوردی که به ارزشیابی داده می شود تاثیر فوق العاده ای بر کیفیت آموزش، علاقه و انگیزه دانش آموز و مسائل جانبی ارزشیابی مانند اضطراب دانش آموز دارد. قسمت نتیجه گیری و ارزیابی در اقدام پژوهی مستقیماً نتایج حاصله از ارزشیابی را بیان می کنند. معلمان با اقدام پژوهی با انواع ارزشیابی و ایده های نوین در این زمینه آشنا شده و یا تجربه کرده و در نتیجه با تسلط و اعتماد به نفس از انواع مختلف ارزشیابی در کلاس استفاده می کنند.

معلمان در پاسخ به سوال اینکه (آیا اقدام پژوهی مهارت های پرورشی معلمان را افزایش داده است؟) بیان کردند، از آنجایی که موضوعات اقدام پژوهی شامل تقویت مهارت های پرورشی نیز می شود، معلمان در چهار متغیر رشد و خودباوری خود را نشان می دهند:

الف) شناخت و حل مسائل تربیتی و اخلاقی: مسائل تربیتی و اخلاقی زیربنای مسائل آموزشی هستند. معلم تا مسائل تربیتی و اخلاقی را درک نکند نمی تواند دانش آموزان خود را تربیت کند و اگر دانش آموز تربیت نشود، نمی تواند به درستی در مسیر یادگیری حرکت کند و منحرف می شود. گزارش های اقدام پژوهی علاوه بر این که به مسائل آموزشی می پردازند، توجه جدی به مسائل تربیتی و اخلاقی دارند. مسائلی مانند پرخاشگری، انزوا و ... از مسائل تربیتی و اخلاقی هستند. اقدام پژوهی هایی که در این موارد نگاشته می شوند، به همه معلمان مخصوصا معلمانی که کم سابقه هستند کمک زیادی می کند زیرا معلمان با این مسائل، ابعاد و آسیب های آنها آشنا شده و هنگام مواجهه با این مسائل با خونسردی و روحیه خودباوری به درستی با آن برخورد می کنند.

ب) توانایی اداره و مدیریت کارآمد کلاس: معلم تا زمانی که به کلاس نظم و انضباط ندهد نمی تواند مطالب و مباحث درسی را ارائه کند. مدیریت و اداره کارآمد کلاس زمانی تحقق می یابد که معلم به اندازه کافی روحیه خودباوری داشته باشد. در مدت زمانی که معلم در کلاس قرار دارد احتمال دارد حوادثی رخ داده و مدیریت کلاس را دشوار کند و یا به دلیل نا آشنا بودن دانش آموز با محیط مدرسه و یا کم سن بودن دانش آموز مشکلاتی در اداره کلاس وجود داشته باشد. معلم در این مواقع از اقدام پژوهی هایی که معلمان انجام داده اند می تواند جهت رفع مشکلات استفاده کند.

ج) مهارت ارتباط و تعامل با فراگیران: دانش آموزان با توجه به سن و شخصیتی که هر دانش آموز مختص به خودش دارد، دارای ویژگی های شخصیتی و رفتاری می باشد. معلم جهت ارتباط مناسب و مؤثر با دانش آموزان باید شناخت کافی به این ویژگی ها داشته باشد. شناخت و معرفت به جامعه هدف قبل از ارتباط، روحیه خودباوری و اعتماد به نفس را در ایجاد تعامل مستمر و مؤثر افزایش می دهد. اقدام پژوهی ها به واسطه آن که به نحوی انتقال تجربه و شناخت هستند می توانند کمک مناسبی برای معلمان باشند.

د) شناخت و حل تعارضات بین فردی و گروهی: وجود تنش و تناقض در هر جمعی طبیعی است. ولی بدیهی است که برای ثبات و ماندگاری آن جمع و گروه تعارضات باید حل شود. معلم زمانی که یک مشکل را شناسایی می کند و جهت رفع آن تعارض راه حل ارائه می دهد و مشکل را حل می کند به حس خودباوری و افتخار می رسد همچنین معلمی که گزارش اقدام پژوهی را می خواند می تواند با اعتماد بیشتری قدم در جهت حل تعارضات قرار دهد.

۵. نتیجه گیری

با توجه به یافته هایی که از طریق مصاحبه به عمل آمد می توان نتیجه گرفت معلمان به شکل قابل توجه ای به اقدام پژوهی واکنش مثبت نشان داده و به مزایای آن شناخت پیدا کرده اند. معلمان عقیده دارند عملی و کاربردی بودن این نوع پژوهش و همچنین درون سازمانی بودن آن باعث بالا بودن اعتبار پژوهش و همچنین افزایش روحیه فعالیت، همکاری و خودباوری معلمان شده است. کورت لوین اولین کسی بود که با بیان این عقیده که اگر تحقیق نتواند فایده عملی داشته باشد تحقیق نا کافی است، زمینه لازم را برای تحقیق عمل نگر یا اقدام پژوهی فراهم ساخت، به عبارتی میتوان گفت معلمان این ویژگی اقدام پژوهی را به درستی درک کرده اند، همچنین در تعریفی از اقدام پژوهی آمده است که (اقدام پژوهی تحقیقی نظامدار، گروهی، مبتنی بر همکاری، خوداندیشیده و انتقادی است که توسط شرکت کنندگان در این پژوهش انجام می پذیرد و به بیان ساده تر، اقدامی در جهت حل مسئله ای ملموس است که فرد ضمن کار خود با آن مواجه می شود و گام به گام و طی مراحل مختلف زمانی، توسط خود افراد و ضمن کارشان صورت می پذیرد. در واقع پژوهش در عمل، فعالیتی آموزشی و پژوهشی است که توسط معلم برای حل سریع مشکلاتی که در حین فعالیت یاددهی یادگیری با آن مواجه می شود، صورت می پذیرد).

ورود معلمان به عرصه پژوهش هدف اقدام پژوهی است، که در کنار آن با افزایش روحیه خودباوری و اعتماد به نفس ایشان شاهد تحول در مسائل آموزشی و تربیتی و همچنین تقویت ارتباط های یک معلم خواهیم بود. در این پژوهش، کشف

استعدادهای نهفته و فراهم ساختن بستری مناسب جهت رشد و شکوفایی معلمان، ارج نهادن به فعالیت های پژوهشی معلمان، شناخت معلمان نوآور و پژوهشگر و بهره گیری از تجارب ارزشمند آنان در جهت ارتقای کیفی نظام آموزش و پرورش، گسترش مهارتها یا رویکردهای جدید و حل مسائل با استفاده از کاربرد مستقیم روش ها و مهارتها در مراکز آموزشی و یا محیط های واقعی و شغلی و همچنین احساس تعلق حرفه ای و کاهش هزینه های پژوهشی از اهداف اقدام پژوهی مبتنی بر خود باوری معلمان شناسایی شد.

در این پژوهش علاوه بر تبیین ارتباط گزارش های اقدام پژوهی با روحیه خودباوری معلمان به پیامدهای مثبت متعدد خودباوری بر حرفه معلمی نیز پرداخته شد که با توجه به نظرات معلمان نشان دهنده این موضوع است که توانمندسازی معلمان قبل از ورود به شغل معلمی و همچنین توانمندسازی ایشان با استفاده از دوره های ضمن خدمت در حین خدمت بسیار حائز اهمیت می باشد چرا که معلمان زمانی می توانند کارهای خود را با خودباوری به انجام برسانند که توانمند و کارآمد باشند که اقدام پژوهی در این زمینه با پوشش وسیع موضوعات آموزشی و پرورشی، فراگیری توصیف و شواهد، روش های تدریس، تجهیزات و وسایل آموزشی، روانشناسی تربیتی، اختلالات یادگیری و ... می تواند مفید واقع شود.

منابع و مراجع

۱. سیف، علی اکبر (۱۳۵۵). روانشناسی پرورشی، یادگیری و آموزش، تهران، انتشارات آگاه.
۲. ملکی، حسنه (۱۳۸۴). صلاحیت های حرفه ای معلمی تهران، انتشارات مدرسه.
۳. کوشای، والس (۱۳۹۰). اقدام پژوهی، پژوهشی در جهت بهبود عملکرد (راهنمای عملی). ترجمه ی مهدی نامداری پژمان. تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.
۴. لطف آبادی، حسین (۱۳۸۸). روش شناسی پژوهش در روانشناسی و علوم تربیتی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۵. قلابی، بهروز؛ کدیور، پروین؛ صرامی، غلامرضا؛ اسفندیاری، محمد. (۱۳۹۱). ارزیابی مدل باورهای خودکارآمدی معلمان به عنوان تعیین کننده میزان رضایت شغلی آنها و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. پژوهش در برنامه ریزی درسی، شماره ۵: ۹۵-۱۰۷.
۶. متقی نیا، محمد رضا، (۱۳۹۷). خودکارآمدی چپستی و کاربرد در آماده سازی و توسعه حرفه ای معلم. فصلنامه راهبردهای نوین تربیت معلمان، سال چهارم، شماره ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۷.
۷. حسن مرادی، نرگس (۱۳۸۹). تاثیر شرکت در دوره های آموزش اقدام پژوهی بر مهارت های حرفه ای دبیران آموزش و پرورش، فصلنامه مدیریت و برنامه ریزی در نظام های آموزشی، دوره ۳، شماره ۵، پاییز و زمستان ۱۳۸۹.
۸. محمدآقایی، مهدی (۱۳۹۵). معلم فکور و اقدام پژوهی پیوند عمل آموزشی با نظریه زنده، فصلنامه تربیت معلم فکور، سال دوم، شماره ۴، پاییز ۱۳۹۵.
۹. بازرگان، عباس (۱۳۷۲). اقدام پژوهی و کاربرد آن در تعلیم و تربیت، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۳۵ و ۳۶.
۱۰. چایچی، پریچهر (۱۳۸۵). ارزیابی میزان تحقق اهداف معلم پژوهنده، طرح پژوهشی پژوهشکده تعلیم و تربیت، تهران.
۱۱. ساکی، رضا (۱۳۷۶). اقدام پژوهی راهبردی برای بهبود آموزش و تدریس، وزارت آموزش و پرورش، انتشارات پژوهشکده تعلیم و تربیت.